

Villisavi

Mikä minitaidekaappi?

Minitaidekaappi on Oulun taidemuseon tuottama ja taiteilijan toteuttama tilausteos, joka on suunnattu Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun kuntien varhaiskasvatukseen. Se sisältää taideteoskokonaisuuden lisäksi pedagogisen materiaalin, joka tukee taiteen tarkastelua päiväkodeissa lapsille ominaisella tavalla – tutkien, ihmetellen ja itse tekemällä.

Villisavi-minitaidekaapin on toteuttanut suomussalmelainen keraamikko Ulla Harju (s. 1959). Teosten päämateriaali on keramiikka. Kaappi kertoo meille myös suomalaisen villisaven, Kainuun kaoliinin tarinaa. Teokset on muovailtu pääasiassa villisavesta: Puolangan kaoliinista, Taivalkosken Metsäkylän savesta ja Suomussalmen punasavesta.

Kosketus maahan ja menneisyyteen on käsinkosketeltava, kun löytää ja kaivaa savea itse. Saven aika on hidas, se on odottanut kaivajaansa vuosimiljoonia. Kokonaisuus tuo esille luonnon monimuotoisuuden ja nostaa esille näkymättömämpiä luonnon elementtejä, kuten maaperän rikkauksia ja pikkuruksia limasieniä.

Mitä tämä vihko sisältää?

Käsissäsi oleva opasvihkonen on minitaidekaapin käyttöohje. Löydät siitä tietoa ja toimintaideoita taidekaapin tarkastelemiseen.

Vihkonen välittää tietoa savesta ja sen pitkästä historiasta tarinallisesti: Kettukoo ystävineen kertoo meille, mistä villisavea löytää ja miten se syntyy luonnossa. Tehtävät houkuttelevat lapsiryhmiä omiin taidekokeiluihin.

VILLISAVI-MINITAIDEKAAPPIIN KUULUU:

- 2 taittuvaa ovea. Ovien sisäpinnalla on taideteoksia, joita saa tunnustella!
- vetolaatikko, jossa on tehtävävihko sekä pieniä aarteita ihmeteltäviksi
- 3 vetolaatikkoa, jotka sisältävät keraamisia taideteoksia
- 2 pystysuuntaista kehystä, joihin on sisällytetty taideteoksia

Keraamikko Ulla Harju

Suomussalmelaisen Ulla Harjun rakkain materiaali on keramiikka. Harju hyödyntää teoksissaan laajasti erilaisia keramiikan menetelmiä ja polttotapoja. Lisäksi hän on työstänyt puuta, lasia ja eri kierrätysmateriaaleja ja tehnyt monotypioita akryyliväreillä.

Keraamikon työhön kuuluvat monenlaiset kokeilut, massojen, värien ja lasitteiden yhdistelmät sekä niillä leikkiminen. Kokeileminen on olennainen osa työskentelyä. Koska lopputulos selviää vasta saven polton jälkeen, sattumalle on annettava mahdollisuus. Moni Harjun teossarja on saanut alkunsa näistä materiaalikokeiluista.

"Työskentely saven parissa imaisee mukaansa - saven kautta olen kosketuksessa maahan, ihmisyyteen ja historiaan. Tekemisen prosessiin sisältyy edelleen ihmettely siitä, kuinka savi muuttuu poltossa kurasta taiteeksi ja joksikin uudeksi," taiteilija kuvaa.

Ulla Harjun teosten teemat liikkuvat luonnon ja ihmisyyden yhtymäkohdissa heijastaen niin luonnon tilaa kuin ihmisenä olemistakin. Teoksillaan hän haluaa muistuttaa, että ihminen on osa luontoa ja sen kiertokulkua.

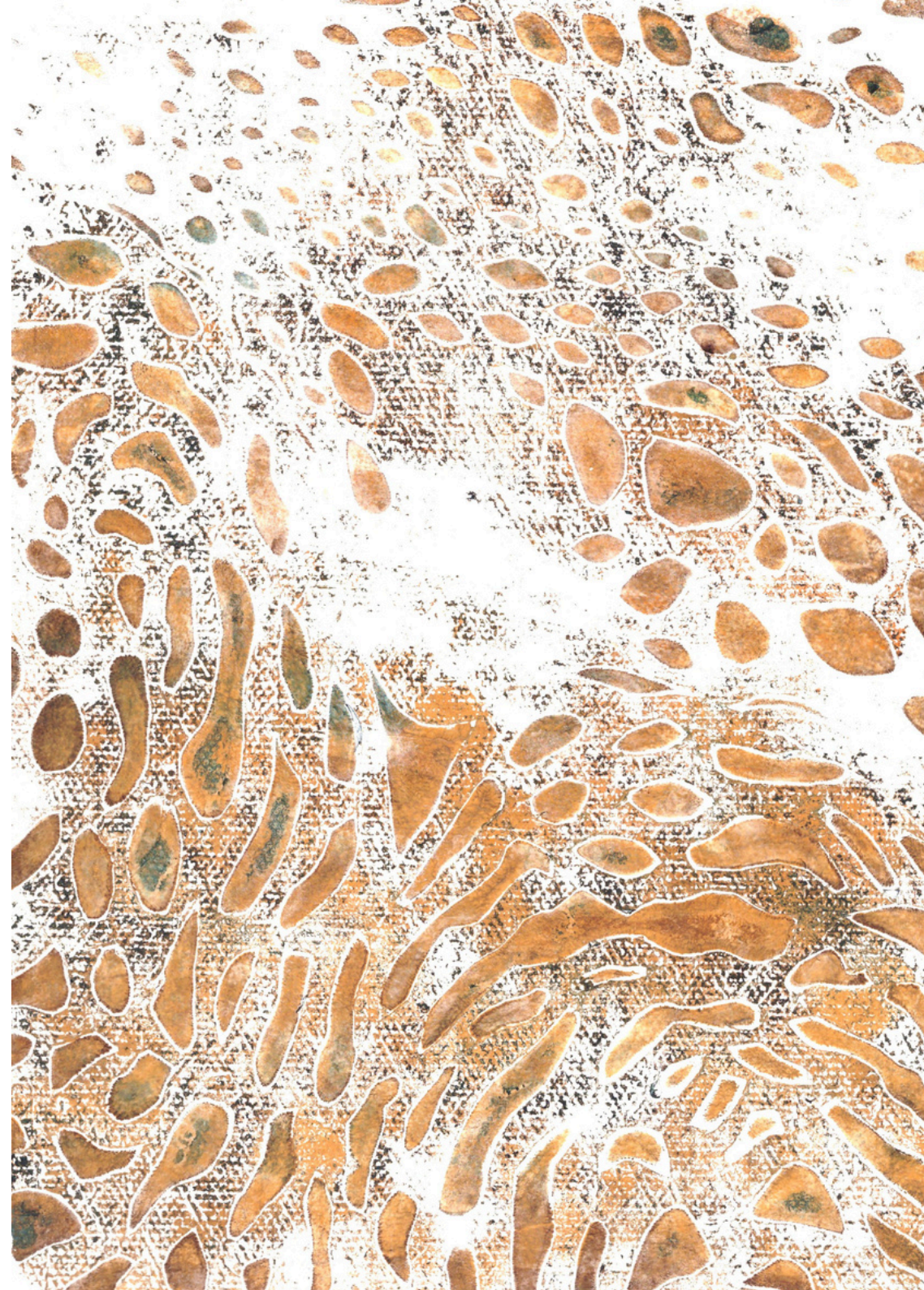
Minitaidekaapin käyttö

Keraamiset taideteokset ovat hauraita ja helposti särkyviä. Kaapin ja laatikoiden käsittely on aikuisen tehtävä. Käsittelethän minitaiddekaappia varoen.

Aseta taiddekaappi pöydälle tai lattialle ennen ovien avaamista. Koska kaappi on pieni, sitä pitää tarkastella läheltä. Minitaiddekaappia kannattaa tutkia pienissä ryhmissä yhdessä aikuisen kanssa.

Tarkastelkaa kaappia kokonaisuudessaan ennen kuin avaatte ovet tai alatte tarkastella laatikoihin kätkeytyviä teoksia. Kehykset ja laatikot voidaan vetää ulos kaapista. Nosta teos aina sen puuosista ja käytä vetimiä.

Varmistakaa käytön jälkeen, että kaikki osat ovat omilla paikoillaan valmiina seuraaville käyttäjille.

Kettukoon metsässä

Kettukoo ravisteli turkistaan leijuvia puunlehtiä, syksy oli alkamassa. Se oli matkalla tapaamaan ystäväänsä sieni Tattimusta, joka asui metsän reunalla. Perillä Tattimus kertoi, että joukko ihmisiä oli etsinyt metsässä villisavea.

- Miten se on villi? Juokseeko se karkuun vai pitäisikö sitä pelätä, naureskeli Kettukoo.

- Ehkä se on ihmisten antama nimi asialle, jota ne eivät tunne, tai löydä, sanoi Tattimus.

- Mistä villin saven oikein voisi löytää? Saakohan sen kiinni? Voiko sitä syödä, vai syökö se minut? kysyi Kettukoo. Tattimus lähetti kysymyksen Mäntymuorille, hän on viisas puuvanhus kaukana metsässä. Viesti kulki nopeasti maanalaisia sienirihmastoja pitkin puulle ja takaisin, puilla ja sienillä on tällainen oma tietoverkko.

Mäntymuori vastasi, ettei varsinaisesti tiedä mitään kotimetsän savipaikkaa, mutta että villin saven saattaa löytää virtaavan veden luota. Hän kehotti Kettukoota menemään metsän kirjastoon ja etsimään sieltä kirjan: Geologiaa ja Savitietoa Metsän Eläimille.

**Voiko kotimetsästä
löytää savea villiä,
onko mitään älliä
tuota kuraa etsiä?
höpötteli Kettukoo tallustaessaan
kirjastoon.**

Pian Kettukoo luki kirjaa isolla Miettimiskivellään:

“Savet ovat syntyneet rapautumalla erilaisista kivilajeista. Rapautumista tapahtuu mekaanisesti, kemiallisesti ja biologisesti. Mekaanista rapautumista aiheuttavat veden, lämpötilan vaihteluiden ja jään vaikutukset kiveen.

Rapautuminen on osa jatkuvasti käynnissä olevaa aineen kiertokulkua, jossa kivi eri muodoissaan kiertää syvältä maankuoresta maan pinnalle ja takaisin maankuoreen. Kiven kierto kestää miljoonia vuosia. Vesi on aikojen kuluessa kuljettanut savihiukkasia ja siksi savea voi löytää muun muassa jokien ja järvien läheltä.

Savi on taipuisa ja plastinen materiaali, jota voidaan muotoilla monilla eri tekniikoilla. Kosteaa ja pehmeää savi muuttuu kuivuessaan kovaksi ja hauraaksi, ja poltossa se kovettuu ja tiivistyy kestäväksi materiaaliksi eli keramiikaksi. Savimateriaalit ovat vanhimpia ihmisten luonnon raaka-aineista kehittämiä rakennusmateriaaleja ja sellaisena savea on käytetty jo kauan ennen kuin sitä keksittiin kovettaa polttamalla.“

“Pohjois-Suomesta löytyy myös erikoisempia saviesiintymiä, kuten kaoliini Puolangalla ja ns. meteoriittisavi Taivalkosken Metsäkylässä. Meteoriitti putosi sinne noin 600 miljoonaa vuotta sitten ja sai aikaan järven ja samalla vaikutti paikalla olleeseen saveen niin, että se on ominaisuuksiltaan erikoista Suomessa. Metsäkylän savi on poltettuna punaruskeaa, terrakotan väristä, kuten Suomen punasavet yleensä.”

- Punasavi taitaa sitten olla täsmälleen minun turkkini väristä! ilahtui Kettukoo ja jatkoi lukemista.

“Kivet koostuvat mineraaleista ja kaoliniitti on savimineraali, josta kaoliinia rapautuu...” ...

- Kivet koostuvat mineraaleista ja kaoliniitti on savimineraali, josta kaoliinia rapautuu...Mitähän mineraaleja tässä minun Miettimiskivessäni piileksii?

Ja kaikilla mineraaleilla on kyllä hassut nimet, niistä voisi tehdä lorun!
Saanko esitellä ujut mineraalit:

Hempeä hematiitti

Introvertti ilmeniitti

Puiseva parsonsiitti

Maukas markasiitti

Löysä löllingiitti

Kolea kotulskiitti

Epäilevä enstatiitti

Poreileva pollusiitti

Kummia kavereita kaikki!

Seuraavana aamuna Kettukoo teki eväät reppuun ja otti mukaansa lapion ja ämpärin. Täältä tullaan, villisavi!

**Syysaamu on täynnä
umua ja sutua
eipäs kun sumua ja utua!
Puista löytyy punaista
oranssia
keltaista
muuten kumman hiljaista.**

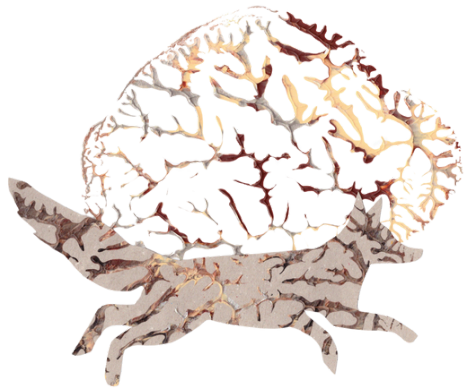

**Kukaan ei edes kraakuta
vaakuta vaa...
Lähtivätkö lomalle
Varakka ja Haris?**

Kettukoo vaelsi metsässä pitkään ja kuopaisi lapiollaan sieltä täältä, mutta sammalen alla ei näkynyt mitään saveen viittaavaa. Joen alajuoksulla hän muisti Mäntymuorin neuvon, kaiveli muutamasta kohtaa ja hihkaisi ”Täällä, täällä se villisavi asuu!” Kettukoo kaivoi hiki turkissa, sai ämpärin täyteen harmaata savea ja lähti innoissaan kotia kohti. Vasta Miettimiskivellään hän huomasi, että oli unohtanut syödä eväät!

Kettukoo tutki savisaalistaan. Se vaikutti aluksi melko jäykältä, mutta Miettimiskiveä vasten painelu pehmensi sen. Hän halusi tehdä omakuvan niin kuin kaikki oikeat taiteilijat. Muovailu oli hauskaa, savi totteli Kettukoon käpäliä ja oksankappaleella painelu auttoi pinnan kuvioinnissa ja silmien teossa. Paikalle saapui vähitellen myös muita metsän eläimiä ja kaikki halusivat kokeilla muovaillemista. Yhdessä se oli vielä mukavampaa.

Savi on kummaa massaa

muovaat

suostuttelet

silität

ja se sinua tottelee.

Kurassa ovat käpälet ja turkki

mitä siitä

kun mieli on iloinen kuin

pullonkorkki!

Tehtäväideoita

SAVIRETKI

Minitaidekaapin ylimmästä laatikosta löydätte villisaven väri vaihteluita kuvaavan näyteputken. Taiteilija on löytänyt putkessa olevat savinäytteet eri alueilta.

Tehkää retki lähiympäristöön ja kerätkää matkan varrelta maanäytteitä pieniin purkkeihin. Vaihtoehtoisesti voitte lajitella ja luokitella näytteitä esimerkiksi valkoiselle lakanakankaalle tai hallaharsolle. Millaista maa-aineksia löydätte luonnosta? Tutkikaa niiden ominaisuuksia ja kirjatkaa ylös havaintonne. Muistakaa kirjata myös näytteen löytöpaikka.

Järvestä, rannalta tai kosteikolta löytynyt savi on usein käyttövalmista, kosteaa ja muovailtavaa. Peltosavi on usein kuivunut jo niin kovaksi, että se täytyy elvyttää veden avulla takaisin muovailtavaan muotoon. Saven plastisuutta voi testata pyörittämällä savea makkaraksi ja taivuttamalla sitä. Jos se onnistuu, savi on muovailtavaa.

PAINELUKUVIOITA

Keramiikka on poltettua savea. Tutkikaa minitaidekaapin teoksia. Villisavien omat värit näkyvät parhaiten ovipaneelien sisäpuolella olevissa pienissä teoksissa ja niiden kuvioissa. Verratkaa värejä näyteputken savinäytteisiin. Tunnustelkaa ovesa olevien teosten erilaisia pintoja ja muotoja.

Askartelukaupoissa myydään edullista itsekovettuvaa savea, jota ei tarvitse polttaa, sillä ilma kuivattaa sen kovaksi ja kestäväksi. Tehkää pienet saviteokset ja kokeilkaa tuottaa erilaisia jälkiä saven pintaa painelemalla. Käyttäkää pintakuvioinnissa luonnosta ja päiväkodista löytyviä välineitä, kuten puutikkuja, pillejä, haarukoita, käpyjä! Mikäli teillä ei ole savea saatavilla, voitte käyttää myös muovailuvahaa, taikahiekkää tai taikataikinaa. Ohjeet muovailuvahan ja taikataikinan valmistukseen löytyvät vihkosen sivuilta.

MUOVAILLUT HAHMOT

Löydätkö minitaidekaapin ovesta keraamisen ketun pään?

Vetolaatikoista löytyy myös limasienistä ja jäkälistä innoituksensa saaneita muotoja, joissa on käytetty värikkäitä erikoislasitteita.

Tehkää omat pienet eläin- tai sienihahmot muotoilemalla.

Voitte käyttää itsekuivuvaa savea tai muita muovailtavia massoja, kuten muovailuvahaa tai taikataikinaa. Taikataikinan voi kovettaa uunissa matalassa lämmössä ja maalata myöhemmin.

Muovailuvahaa voi käyttää monta kertaa. Taikataikinan ja muovailuvahan valmistaminen onnistuu myös lapsiryhmässä esimerkiksi seuraavilla ohjeilla.

MUOVAILUVAHA

2,5 dl vehnä jauhoja

1 dl suolaa

1 rkl sitruunahappoa

1 rkl öljyä

2,5 dl kiehuvaa vettä (+ elintarvikevärejä)

Sekoita kuivat ainekset keskenään.

Lisää öljy ja kiehuva vesi.

Sekoita lusikalla.

Vaivaa käsin hetken kuluttua, kun massa on hieman jäähtynyt.

Säilytä tiiviissä purkissa huoneenlämmössä.

TAIKATAIKINA

1,5 dl suolaa

1,5 dl kädenlämpöistä vettä

3 dl vehnä jauhoja

1 rkl ruokaöljyä

Liota suola kädenlämpöiseen veteen, niin taikinasta tulee sileämpää.

Lisää jauhot ja lopuksi ruokaöljy. Vaivaa tasaiseksi taikinaksi. Jos taikina murenee, lisää hieman vettä; mikäli se tarttuu sormiin, lisää vähän jauhoja.

Anna taikinan levätä tunnin ajan.

Muotoilkaa taikinasta hahmoja ja asettakaa valmiit työt leivinpaperille uunipellin päälle. Kuivaa työt 125-asteisessa uunissa noin tunnin ajan, isommat hieman pidempään.

Maalaa halutessasi kuviot vesiväreillä tai akryyliväreillä.

METSÄSATU

Tutki Kettukoon kotimetsää kuvaavaa keramiikkateosta. Teoksessa näet kaatuneen puun. Pohdi, mikä kaatumisen on voinut aiheuttaa. Mitä muita yksityiskohtia löydät maisemasta?

Voitte hyödyntää myös sadutus-menetelmää ja kirjoittaa lasten tarinat ylös:

"Kerro satu (tai tarina), juuri sellainen kuin haluat.

Minä kirjoitan sen ylös sana sanalta, niin kuin sinä sen kerrot.

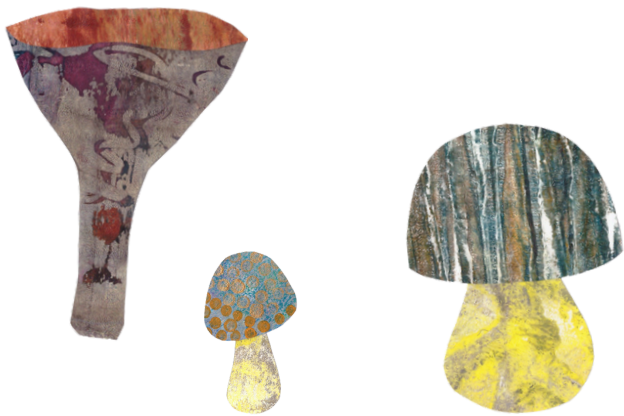
Kun satu on valmis, minä luen sen sinulle,
jotta voit korjata sitä, mikäli haluat."

MINERAALIRÄPPI

Adjektiiviksi sanotaan sellaisia sanoja, jotka kuvailevat asioiden ja esineiden ominaisuuksia tai laatua. Adjektiivi vastaa kysymykseen millainen.

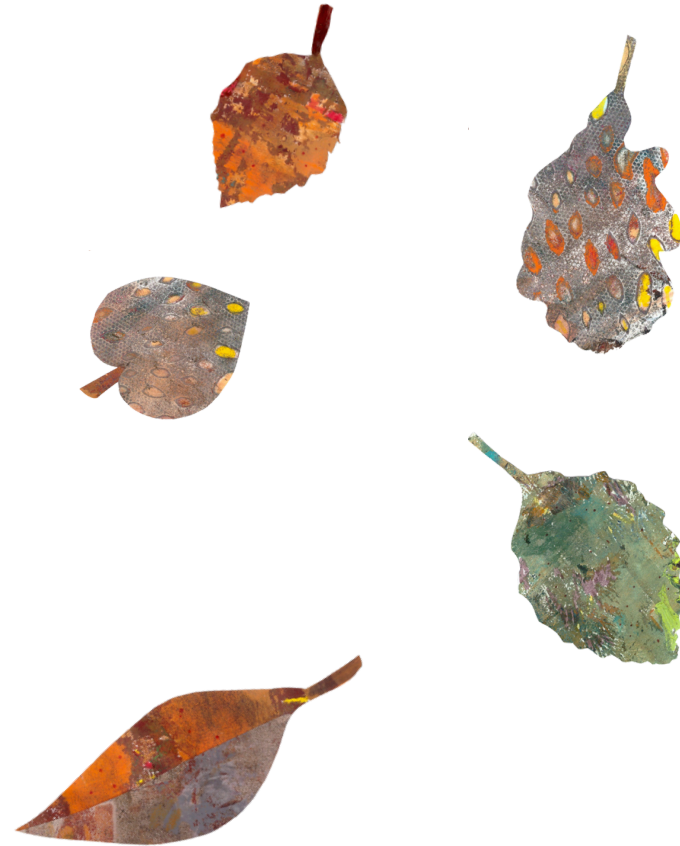
Lukekaa uudelleen Kettukoon loru ujoista mineraaleista (s. XX).
Lorussa mineraalien nimet yhdistyvät samalla alkukirjaimella alkavaan adjektiiviin. Keksikää lisää samalla alkukirjaimella alkavia adjektiiveja kuvaamaan mineraaleja. Toistakaa ja mutustelkaa nimiä yhdessä, samassa rytmissä. Taputtakaa tahtia käsillä eri kehonosiin. Ujoista mineraaleista muodostuu Räppi! Oma Biisi!

Soittakaa lähimetsän eläimille ja puille keksimänne räppi ja käyttäkää soittimina esimerkiksi keppejä, kantoja, kiviä ja käpyjä.

LEMPIPUU

Tutkikaa keraamista puuta pystykehyksessä. Millainen on sinun lempipuusi? Missä se sijaitsee? Piirtäkää tai maalatkaa omat lempipuunne.

HASSUT SANAT

Kettukoon runosta löydätte kummallisia ja hauskoja sanapareja: umua ja sutua, sekä varakka ja haris. Mitähän ne mahtavat tarkoittaa?

Tutkikaa ja nimetkää minitaidekaapissa olevia yksityiskohtia.

Tavuttakaa sanat – taputtaminen auttaa! Muodostakaa sanapyöräytyksiä vaihtamalla kahden sanan ensimmäisten tavujen 1-2 alkukirjaimen paikkaa.

Miltä varakka ja haris näyttävät? Piirrä hahmosi ja kerro siitä muille. Missä varakka asuu? Mistä se haaveilee? Mitä varakka syö?

LIMAMAALI

Lima on ällöttävän ihanaa! Minitaidekaapista löydätte keramiikasta valmistettuja limasieniteoksia, joissa on värikäs ja kiiltävä pinta.

Limasienet eivät nimestään huolimatta ole oikeasti sieniä, vaan alkeellisia eliöitä! Limasienet rakastavat kosteutta ja siksi niitä löytyykin usein metsistä läheltä maata, usein lahojen puiden alta.

Valmistakaa elintarvikevärillä värjättyä vesikiisseliä eli limamaalia! Limamaali on myrkytöntä, joten se sopii aivan pienimmillekin taiteilijoille.

Tarvikkeet: suurikokoinen paksu paperi tai kartonki, vettä, perunajauhoja tai perunasuurimoita, tippa elintarvikeväriä, kattila, pullovärejä (myrkytön), paperisuikaleita, luonnonmateriaaleja

Limamaali valmistuu helposti perunajauhoilla kiehuvaan veteen kiisselin tapaan. Voitte kokeilla käyttää myös perunasuurimoita jauhon sijaan, jolloin tuntuma on sammakonkutumainen! Limamaali on tahmeaa ja maalaaminen tapahtuu käsin suurelle paperille levittäen. Sekaan voi tiputtaa vähän pulloväriä. Märkään ja tahmeaan limamaaliin voi myös kiinnittää esimerkiksi erilaisia paperisuikaleita, lehtiä tai muuta luonnonmateriaalia koristeeksi. Kuivata teokset ilmavasti.

MONOTYPIA

Monotypia on yksinkertainen painomenetelmä ja taidegrafiikan muoto, jossa tasaiselle alustalle maalatusta tai telatusta kuvasta saadaan painettua paperille ainoastaan yksi ainutkertainen vedos. Valmis teos on aina alkuperäisen peilikuva.

Ulla Harju on käyttänyt minitaidekaapin maalatuissa osissa monotypiamenetelmää. Se on hauska ja nopeutta vaativa menetelmä, sillä painokuva tulee ottaa kuvasta ennen kuin maali on ehtinyt kuivua.

Tarvikkeet: muovilevy (esim. karkkirasian kansi) ja samankokoinen vahva paperi, tela tai iso sivellin, pullovärejä, piirtimiksi erilaisia tikkuja kuten jäätelötikkuja, grillitikkuja, haarukoita, lusikoita.

- Maalata tai telata esimerkiksi muovilevy tasaiseksi.
- Piirtäkää märkään maaliin aihe tai kuvio esimerkiksi puutikulla niin, että alla oleva levy paljastuu.
- Painakaa kuvan päälle sopivan kokoiseksi leikattu paperi. Varokaa liikuttamasta paperia ja hierokaa sitä kevyesti.
- Tämän jälkeen paperi nostetaan ja vedos on valmis.
- Vedoksille voi tehdä kehykset kartongista.

VILLALANKAGRAFIikka

Hienon teoksen ei tarvitse esittää mitään! Tässä tehtävässä maalissa pyöritellyt villalangat painetaan kahden kartongin väliin, jolloin ne muodostavat kauniita kuvioita kartonkeihin. Tällä tekniikalla saat tehtyä kaksi teosta kerralla! Tekniikka sopii hienosti myös pienimmille lapsille.

Tarvikkeet: kaksi eriväristä suurehkoa kartonkia, maalarinteippiä, villalankoja, pullomaalia, kupit maaleille.

- Teippaa toinen kartonki pöytään tai lattiaan. Muista suojata alusta.
- Laita erivärisiä pullovärejä kuppeihin.
- Leikkaa alle metrin mittaisia pätkiä villalangasta.
- Uita villalankapätkiä maaleissa ja mytistele kämmenissä niin, että maalia on tarttunut langan jokaiseen kohtaan.
- Asettele maalista kostuneet langat kartongille. Lankoja saa olla reilusti.
- Asettele toinen kartonki päälle niin, että langat jäävät paperien väliin. Hiero puhtain käsin päällä olevaa kartonkia pyörivin liikkein.
- Nosta kartonki ja irrota langat. Halutessasi voit käyttää niitä uudestaan toisessa teoksessa.
- Kartongeille on muodostunut hienoja kuvioita! Isoista kartongeista voi leikata parhaat palat ja hyödyntää ne vaikkapa kortteina.

Savitietoutta

Savi on hienojakoinen maalaji, jota löytyy luonnosta. Savessa on sekaisin erilaisia kivilajeja. Tehdasvalmisteinen savimassa, josta esimerkiksi kodin posliiniastioita valmistetaan, on tasaista ja sileää. Luonnonsavella tai villisavella tarkoitetaan maasta kaivettua ja nostettua savea. Siinä voi olla mukana isompiakin kivipalasia.

Keramiikka on kovassa kuumuudessa poltettua savea. Keraamikko tekee esineitä savesta. Keraamikat käyttävät usein valmiita massoja, mutta sekoittavat niitä myös itse. Vanhimmat ihmisen tekemät keramiikkaesineet ovat yli 20 000 vuotta vanhoja!

Kaoliini on Suomessa suhteellisen harvinainen savilaji. Nimi kaoliini juontuu kiinalaisesta paikkakunnasta Kao Lin. Suomessa esiintyvä kaoliini on syntynyt miljoonia vuosia sitten, jolloin Suomi sijaitsi päiväntasaajan kohdalla.

Suomen suurin kaoliiniesiintymä sijaitsee Puolangalla Kainuussa, jossa kaoliinipitoisia savia esiintyy monissa väreissä. Puolangan naapurikunnasta Taivalkoskelta on löytynyt myös toinen ainutlaatuinen savi, kraatteritörmäyksessä syntyneen Saarijärven meteoriittisavi. Se muistuttaa ominaisuuksiltaan punasavea, mutta on korkeapolttoista ja vaatii liki 1300 asteen lämmön.

Kaoliini on keraamikolle olennainen ainesosa keraamisissa massoissa, kuten posliinissa sekä lasitteissa ja saven koristelulietteissä. Puolangan kaoliini sisältää runsaasti kvartssia ja on siksi toistaiseksi ollut liian epäpuhdasta teollisuuteen. Taidekeramiikkaan se kuitenkin sopii hyvin. Saven valkoisuus on tärkeä laatuvaatimus kaoliinille, mutta suomalaisen kaoliinin hieman kellertävä sävy ja sävyjen vaihtelut voivat olla jopa haluttuja ominaisuuksia taidekeramiikalle.

Työryhmä

VILLISAVI-MINITAIDEKAAPPI

Teos, tarina ja kuvitus: Ulla Harju

Ohjevihkon suunnittelu ja tehtävät: Ulla Harju ja
vastuumuseotutkija Hanna-Leena Ruottinen

Minitaidekaapin kuratointi, ohjevihkosen tekstien editointi ja taitto:
vastuumuseotutkija Hanna-Leena Ruottinen

Puutyöt ja huolto: museomestari Mika Siekinen

Materiaalien konsultointi: konservaattori Veli-Matti Mursu

Oulun taidemuseon tilaustyö 2025–2026

Villisavi-minitaidekaappi on saanut Museoviraston avustuksen.